

Factsheet Behoeftte aan opvoedingsondersteuning

AANLEIDING

Op dit moment wordt overal in het land hard gewerkt aan de Centra voor Jeugd en Gezin. Volgens planning moeten er in 2009 zo'n 80 gemeenten starten met een Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG), zodat er eind van het jaar in totaal 125 gemeenten zijn met een of meer CJG's. In 2011 moet in elke gemeente minstens één CJG zijn. Gemeenten hebben hierbij de regie, ondersteund door de VNG (Vereniging van Nederlandse Gemeenten) en het Programmaministerie voor Jeugd en Gezin. Een van de taken van een CJG is het bieden van opvoedingsondersteuning, in de vorm van informatie, advies, en licht pedagogische hulp. Gemeenten zijn vrij om zelf vast te stellen in welke vorm zij dit bieden. In het kader van de Gereedheidskist voor Jeugd en Gezin is er een Handreiking Opvoedingsondersteuning in het Centrum voor Jeugd en Gezin gepubliceerd (van Dijk en Prinsen, 2009), met een stappenplan om het aanbod te ontwikkelen. Bij het ontwikkelen van het aanbod is het natuurlijk belangrijk om zoveel mogelijk te weten over de vraag: waaraan hebben ouders behoefte? Daarover gaat deze factsheet.

DOELSTELLING

Deze factsheet biedt informatie over de behoefte van ouders aan opvoedingsondersteuning. De factsheet is bedoeld voor iedereen die beroepsmatig bezig is met een Centrum voor Jeugd en Gezin, en voor alle andere geïnteresseerden in opvoedingsondersteuning.

Recent zijn drie onderzoeken van E-Quality verschenen die hierbij van belang kunnen zijn:

- Gezinnen van de Toekomst. Cijfers en trends (in samenwerking met het CBS).
- Opvoeding en Opvoedingsondersteuning. Gezinnen van de toekomst (in samenwerking met het SCP).
- Nieuwe gezinnen. Scheidingen en de vorming van stiefgezinnen.

In deze factsheet vatten wij samen wat uit deze onderzoeken van belang is voor het werk van de CJG's op het gebied van opvoedingsondersteuning: wat zijn de trends op gezinsgebied, welke vragen leven er bij ouders, waar zoeken ouders steun en advies, wat voor soort professionele ondersteuning willen ouders, en wat zijn de specifieke behoeften van gezinnen na echtscheiding of vorming van een stiefgezin? E-Quality gaat hierbij uit van diversiteit in de brede zin van het woord; het gaat niet alleen om verschillen naar etnische achtergrond, maar ook om verschillen naar bijvoorbeeld gezinstype.

KENMERKEN EN OMVANG VAN DE DOELGROEP(EN)

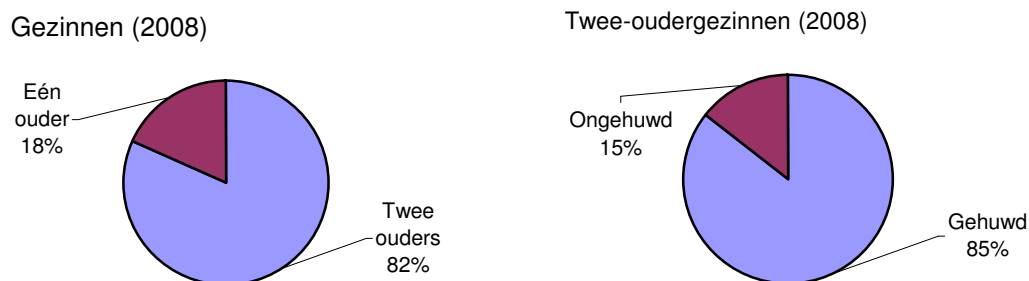
Bij het inrichten van de CJG's is het belangrijk te kijken naar gezinnen zoals die er de komende decennia daadwerkelijk uit zien¹. Dat verschilt uiteraard per gemeente, en per wijk. De algemene trend is echter dat de diversiteit tussen gezinnen toeneemt. Dat geldt op een aantal gebieden:

- o de samenstelling van gezinnen (tweeoudergezinnen, eenoudergezinnen, stiefgezinnen, hetero- en homo-ouderparen);
- o de culturele/etnische achtergrond van gezinnen;
- o de taakverdeling binnen de gezinnen.

Daar komt bij dat gezinnen veel meer dan vroeger in de loop der jaren wisselen van gezinstype: van tweeoudergezin naar eenoudergezin naar stiefgezin bijvoorbeeld.

Tweeoudergezinnen

Op dit moment bestaat 82% van alle gezinnen uit tweeoudergezinnen.

Bron: CBS

7,2% van de tweeoudergezinnen bestaat uit stiefgezinnen. Dit percentage stijgt. Steeds meer ouderparen zijn ongehuwd: in 2000 was dit 8% van de ouderparen, in 2008 15%. Bijna de helft van de eerstgeborenen heeft ongehuwde ouders, maar veel ouders trouwen na de geboorte van hun eerste kind alsnog.

Naar schatting bestaat 0,2% van alle tweeoudergezinnen uit gezinnen met twee moeders of twee vaders. In grote steden ligt dit percentage hoger.

Stiefgezinnen

Het aantal stiefgezinnen stijgt. In 1998 waren er 115.000 stiefgezinnen in Nederland, in 2007 waren dit er 149.000. In 80% van deze gezinnen zijn de kinderen geboren uit een eerdere relatie van de moeder, en is er een stiefvader in huis. In 15% van de gevallen gaat het juist om een stiefmoeder. 5% van de stiefgezinnen is een samengesteld gezin met kinderen uit eerdere relaties van beide ouders.

Eenoudergezinnen

Eenoudergezinnen maken 18% van alle gezinnen uit. De verwachting is dat het aandeel eenoudergezinnen zal stijgen tot 20% in 2020.

Ongeveer de helft van de eenoudergezinnen ontstaat door echtscheiding. Daarnaast zijn er natuurlijk alleenstaande ouders die voorheen ongehuwd hebben samengewoond. Ook zijn er alleenstaande moeders die vanaf het begin hun kind(eren) alleen opvoeden. Soms als gevolg van een bewuste keuze voor deze gezinsvorm, soms door een ongeplande zwangerschap. En tenslotte zijn er weduwen en weduwnaars.

¹ De cijfers over de samenstellingen van gezinnen zijn, tenzij anders vermeld, afkomstig uit Gezinnen van de Toekomst, zie bronnen.

In 84% van de eenoudergezinnen gaat het om een moedergezin. Bij de vadergezinnen geldt bovendien dat de kinderen veelal wat ouder zijn: in 81% van deze gezinnen is het jongste kind minstens 13 jaar oud (De Jong, 2008).

Het aandeel eenoudergezinnen is bij ouders van Turkse en Marokkaanse afkomst ongeveer gelijk aan het aandeel bij autochtone ouders (16-18%). Bij ouders van Surinaamse en Antilliaanse afkomst is het aandeel eenoudergezinnen 45-50%.

Gedeeld ouderschap

Per jaar maken tussen de 50.000 en 60.000 kinderen een scheiding van de ouders mee (inclusief ongehuwde ouders die uit elkaar gaan). Ongeveer 15% van de kinderen wordt na scheiding opgevoed in co-ouderschap, waarbij beide ouders ongeveer evenveel voor de kinderen zorgen.

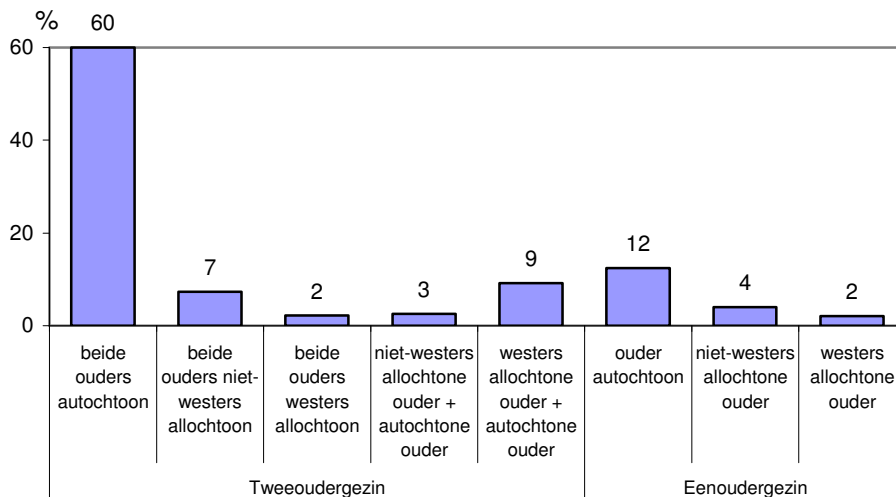
De praktijk van een- en tweoudergezinnen is gevarieerder dan de cijfers kunnen aangeven. De cijfers hebben alleen betrekking op de vraag waar de kinderen staan ingeschreven. Veel kinderen wonen bijvoorbeeld bij hun moeder, maar worden wel mede door hun vader opgevoed en verblijven een deel van de tijd bij hem.

Van de kinderen die na scheiding bij hun moeder of vader blijven wonen, krijgt bijna de helft na verloop van tijd te maken met een stiefouder; het stiefgezin ontstaat gemiddeld 4,5 jaar na de scheiding.

Etniciteit

In 2008 waren bij 74% van de ouderparen beide ouders van autochtone afkomst. Bij 12% van de gezinnen waren beide ouders allochtoon² (waarvan een meerderheid niet-westerse allochtonen), en 14% van de ouderparen was gemengd autochtoon-allochtoon.

Type gezinnen naar herkomst, 2008

Bron: CBS

Het aandeel niet-westerse inwoners zal de komende jaren toenemen in randgemeenten in de Randstad, en in veel middelgrote en kleine gemeenten. In Amsterdam en Rotterdam zal het aandeel afnemen.

De verwachting is dat het aandeel niet-westerse allochtone gezinnen in Nederland in totaal toeneemt. Tegelijkertijd verandert ook het karakter van deze gezinnen. Er blijven uiteraard gezinnen bestaan waarvan beide ouders zelf naar Nederland zijn gemigreerd, of waarvan dat geldt voor een van de

² E-Quality gebruikt de term 'allochtoon' bij voorkeur niet. Bij statistische informatie is het gebruik van het woord soms onvermijdelijk, omdat de gegevens onder die noemer verzameld zijn.

ouders. Maar daarnaast zijn er steeds meer ouders van de tweede generatie. Turkse en Marokkaanse jongeren trouwen vaker met een partner die ook in Nederland is opgegroeid. Deze gezinnen worden wel beschouwd als allochtone gezinnen, maar zij lijken in veel opzichten op autochtone gezinnen. Zij kennen het land en de taal goed, het aandeel goed opgeleide en werkende moeders stijgt, en het kindertal per gezin daalt.

Taakverdeling

Moeders zijn de afgelopen decennia steeds meer gaan werken, meestal in deeltijd. Inmiddels stopt nog maar 10% van de vrouwen na de geboorte van het eerste kind helemaal met werken, maar de helft gaat wel minder uren per week werken.

Tien jaar geleden was bijna de helft van de tweeoudergezinnen een kostwinnersgezin (vader heeft een fulltime baan, moeder zorgt fulltime voor huis en kinderen). Inmiddels geldt dat nog maar voor eenderde van de gezinnen. Precies het omgekeerde zien we bij de anderhalfverdieners (vader heeft een fulltime baan, moeder werkt in deeltijd); hun aandeel is van minder dan eenderde gestegen naar bijna de helft.

Dat beide ouders parttime werken, of beide ouders fulltime, komt veel minder voor (beide ruim 6%).

Terwijl moeders meer zijn gaan werken, zijn vaders nauwelijks meer gaan zorgen in de afgelopen tien jaar. Zij nemen circa 36% van de onbetaalde arbeid voor hun rekening; dat is 1% meer dan in 2005. Zowel vaders als moeders zijn wel meer uren per week gaan besteden aan het zorgen voor kinderen. Aan het huishouden wordt minder tijd besteed. Hoger opgeleide vaders én moeders besteden minder uren per week aan zorgtaken dan lager opgeleide ouders.

Alleenstaande moeders werken minder vaak dan moeders in een tweeoudergezin. Als zij echter werken, werken ze relatief vaker fulltime.

Vrouwen met een Surinaamse achtergrond werken vaker dan autochtone vrouwen (63% respectievelijk 61%). Vrouwen met een Antilliaanse, Turkse of Marokkaanse achtergrond werken minder vaak. De arbeidsparticipatie van de twee laatstgenoemde groepen stijgt en ligt inmiddels op 42% respectievelijk 40%. Van de Antilliaanse vrouwen werkt 52% (2008, bron: CBS Statline).

Per saldo is het duidelijk dat ouders, met name moeders, het drukker hebben dan in het recente verleden. Dit betekent overigens niet dat de arbeidsdeelname van moeders tot meer opvoedingsproblemen leidt. Integendeel, medewerkers van de Jeugdgezondheidszorg (JGZ) constateren bij kostwinnersgezinnen iets meer opvoedproblemen dan bij tweeoudergezinnen waarin beide ouders werken.

BEHOEFTE AAN OPVOEDINGSONDERSTEUNING

Naast de feitelijke samenstelling van de doelgroep, is voor een CJG vooral van belang: waaraan hebben deze gezinnen behoefte?³ Kiezen voor deze behoeften is immers de beste garantie dat ouders zich daadwerkelijk tot het CJG zullen wenden, en dat voor ouders de opvoeding ook daadwerkelijk makkelijker wordt.

E-Quality heeft in samenwerking met het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) onderzoek gedaan naar gezinnen met kinderen in de basisschoolleeftijd. Nagegaan is hoe ouders uit verschillende gezinsvormen de opvoeding ervaren, welke vragen zij hebben, en welke vormen van opvoedingsondersteuning zij (willen) gebruiken.

Grote en kleine problemen

Vooropgesteld: het lijkt wel eens alsof de opvoeding in Nederland een groot probleem is, maar in werkelijkheid zijn de meeste ouders tevreden over de opvoeding, en zij vinden deze niet bijzonder

³ Gegevens over de behoefte aan opvoedingsondersteuning zijn, tenzij anders vermeld, afkomstig uit Opvoeding en opvoedingsondersteuning, zie bronnen.

belastend. Ook de opvoedprofessionals van de JGZ zijn het ermee eens dat verreweg de meeste ouders geen grote opvoedproblemen hebben.

Wel hebben veel ouders soms vragen en zorgen over de opvoeding. In een onderzoek gaf 35% van de ouders aan dat jaar een beetje vragen en zorgen gehad te hebben, en 9% had veel zorgen (Zeijl e.a., 2005).

Deze combinatie (meestal geen ernstige problemen, maar wel vaak kleinere vragen en zorgen) is bij uitstek een kans voor het aanbod van de CJG's, die immers onder andere tot taak hebben informatie en advies te geven, en licht pedagogische hulp te bieden.

Onderwerpen

De vragen en zorgen die ouders in het onderzoek van E-Quality en het SCP noemen hebben bijvoorbeeld betrekking op:

- o emotionele problemen bij de kinderen, met name gebrek aan zelfvertrouwen en weerbaarheid;
- o gedragsproblemen bij de kinderen, met name ongehoorzaamheid, liegen, en druk of agressief gedrag;
- o problemen in de omgang met anderen, zoals verlegenheid of dominant gedrag;
- o schoolprestaties;
- o het stellen van regels en grenzen, en het toezicht houden hierop;
- o echtscheiding en de vorming van stiefgezinnen (meer hierover verderop in deze factsheet);
- o het combineren van betaald werk met opvoeding (zowel vragen over praktische zaken zoals kinderopvang, als zorgen over de vraag of kinderen wel genoeg aandacht krijgen);
- o het opvoeden tussen twee culturen, waarbij bijvoorbeeld opvoedstijlen kunnen botsen;
- o gezondheid en eetgedrag.

Juridisch en financieel advies

Gezinnen hebben niet alleen behoefte aan adviezen over de opvoeding, maar vaak ook aan advies op materieel gebied. Materiële problemen, zoals geldzorgen of huisvestingsproblemen, kunnen het functioneren van gezinnen ernstig belemmeren. Armoede is een van de risico-factoren voor kinderen. Sociale uitsluiting speelt hierbij een grote rol. Kinderen uit arme gezinnen hebben vaker te maken met gezondheidsproblemen, psychosociale problemen, en opvoedproblemen.

De kans op armoede is het grootste in eenoudergezinnen (rond de 40% van deze gezinnen is arm), en in gezinnen met ouders afkomstig uit etnische minderheden (30%). Bijna een kwart van de huishoudens met lage inkomens woont in de vier grootste steden van Nederland (G4).

Groepen met meer zorgen

Binnen alle groepen geldt dat verreweg de meeste ouders tevreden zijn over de opvoeding, en dat zij deze niet te vermoeiend vinden of de verantwoordelijkheid te zwaar.

Toch zijn er wel groepen die iets vaker problemen hebben dan anderen.

Er is bijvoorbeeld een verschil tussen gezinnen met een hoogopgeleide moeder en gezinnen met een laagopgeleide moeder; deze laatste groep is minder vaak tevreden met de opvoeding. Binnen deze groep is de tevredenheid het laagst onder eenoudergezinnen en stiefgezinnen. Eenoudergezinnen en stiefgezinnen geven ook vaker aan dat zij zich zorgen over de opvoeding maken.

Ouders van Turkse en Marokkaanse afkomst geven vaker aan dat zij de opvoeding vermoeiend vinden, of de verantwoordelijkheid zwaar. Ook eenoudergezinnen vinden dit vaker.

GEWENSTE VORMEN VAN ONDERSTEUNING

Veel ouders blijken behoefte te hebben aan het praten over zorgen rond de opvoeding. Deze vorm van ondersteuning vinden zij veelal in eigen kring: bij hun partner, vrienden, familie, of bij andere ouders uit hun directe omgeving.

Ouders zijn hierbij vaak op zoek naar herkenning en naar bevestiging van hun eigen opvoedstrategieën. Ook helpen contacten met andere ouders hen om hun problemen te relativeren, en te doen inzien dat veel vragen en zorgen eigenlijk 'normaal' en veelvoorkomend zijn.

Uit het onderzoek van E-Quality blijkt dat de helft van de ouders met opvoedingsvragen deze niet met derden (dat wil zeggen met mensen buiten het gezin) bespreekt. Laagopgeleide moeders bespreken

hun vragen wat minder vaak. Ouders met een Marokkaanse, Turkse, Surinaamse of Antilliaanse achtergrond bespreken hun vragen in ruim 70% van de gevallen niet buiten het gezin, en dat percentage is bij niet-werkende moeders in deze groepen nog hoger.

Veel ouders halen opvoedinformatie uit tv-programma's, tijdschriften, of internet. Op internet vindt ook veel uitwisseling met andere ouders plaats, vaak anoniem via forums.

Professionele steun

Ouders die behoefte hebben aan professionele steun willen vooral laagdrempelig advies. In het onderzoek van E-Quality geven veel ouders aan dat zij laagdrempelig professioneel advies vragen bij de school of bij de kinderopvang (samen 32%), gevolgd door de huisarts (10%)⁴.

Ouders lijken enigszins gemengde signalen af te geven. Aan een kant willen zij niet dat hun problemen gebagatelliseerd worden. Als zij ergens advies over vragen willen zij niet te horen krijgen dat er niks aan de hand is. Aan de andere kant zijn ouders ook niet blij als een probleem groter wordt gemaakt dan het in hun eigen ogen is; zij willen niet dat hun eigen opvoedvaardigheden in twijfel worden getrokken of dat hun kind als zeer afwijkend wordt gezien.

Van alle ouders heeft bijna 17% wel eens een cursus, thema-avond of gespreksgroep over opvoeden bezocht. Ouders van Marokkaanse of Turkse afkomst doen dat veel vaker dan anderen. Dat komt mogelijk doordat er specifiek aanbod voor deze groepen is. Hoe dan ook is het voor een CJG interessant om te weten dat er blijkbaar onder deze groepen zeker animo is om aan zulke activiteiten deel te nemen.

SPECIFIEKE BEHOEFTE BIJ SCHEIDING EN VORMING VAN STIEFGEZIN

Een van de trends in deze tijd is dat gezinnen van samenstelling wisselen; meer dan voorheen krijgen kinderen te maken met (echt)scheiding van de ouders, gevolgd door een periode waarbij zij veelal in een eenoudergezin wonen, en daarna vaak gevolgd door de vorming van een stiefgezin.

E-Quality heeft onderzoek gedaan naar deze specifieke situatie⁵. In deze paragraaf gaan we op de uitkomsten van dat onderzoek in. Dit is immers één van de situaties waarvan gebleken is dat zij vaak opvoedvragen oproepen bij de ouders.

Wat is er moeilijker of makkelijker geworden?

In het E-Quality-onderzoek is gevraagd naar veranderingen ten opzichte van de periode voor de echtscheiding, respectievelijk de vorming van het stiefgezin.

Na scheiding wordt een financiële achteruitgang het vaakst genoemd als verandering. 59% noemt de situatie slechter dan voor de scheiding. Dit doet zich vooral voor als de kinderen bij de moeder wonen; als de kinderen bij de vader wonen meldt deze slechts in 26% van de gevallen een financiële achteruitgang. Bij de vorming van een stiefgezin gaat de financiële situatie juist meestal vooruit.

54% van de ouders ervaart het na scheiding als lastiger om arbeid en zorg te combineren. Dit geldt vooral bij onverwachte situaties, zoals ziekte van de ouder.

Co-ouders ervaren op dit gebied de grootste achteruitgang. De vaders melden in 76% van de gevallen een achteruitgang, terwijl dat slechts voor 18% van de moeders geldt. Kennelijk gaan co-vaders na scheiding meer tijd aan de kinderen besteden dan voordien, en moeders juist niet.

Is opvoeden al met al moeilijker geworden na de scheiding of na het ontstaan van het stiefgezin?

Daar is geen eenduidig antwoord op. Eenderde van de gescheiden ouders vindt opvoeden makkelijker geworden, en 40% van de ouders in stiefgezinnen vindt dat ook. Maar in beide gevallen vindt 28% van de ouders het opvoeden moeilijker geworden in de nieuwe gezinssituatie.

⁴ Op het moment dat dit onderzoek werd gedaan waren er nog nauwelijks Centra voor Jeugd en Gezin.

⁵ Gegevens in deze paragraaf zijn, tenzij anders vermeld, afkomstig uit het E-Quality onderzoek Nieuwe Gezinnen. Scheidingen en de vorming van stiefgezinnen (zie bronnen).

Steun uit de omgeving krijgen gescheiden ouders meestal evenveel als voorafgaand aan de scheiding. Eenderde van de ouders ervaart na scheiding meer steun dan voordien, en 11% ervaart minder steun.

Ouders in stiefgezinnen kunnen wat minder makkelijk over de opvoeding praten met hun omgeving. Soms is het voor hen lastiger om met de (nieuwe) partner over de opvoeding te praten, en ook bespreken zij hun situatie minder vaak met andere ouders of familie. Ouders in stiefgezinnen praten het liefst met andere ouders in een soortgelijke situatie. Dat gebeurt onder andere op speciale websites en internetforums.

Het hulpverleningsaanbod voor stiefgezinnen is kleiner dan het aanbod voor hulp rond echtscheiding.

Vragen en zorgen

77% van de gescheiden ouders in het onderzoek geeft aan wel eens vragen of zorgen te hebben, en datzelfde geldt voor 72% van de ouders in stiefgezinnen.

In beide situaties worden de volgende onderwerpen het vaakst genoemd, in dezelfde volgorde:

- geldzaken;
- gedrag van de kinderen;
- opvoeden;
- juridische zaken;
- afspraken maken met de ex-partner over de kinderen.

Tweederde van de gescheiden ouders maakt zich zorgen specifiek over de kinderen. Bij de ouders in stiefgezinnen is dat percentage iets lager. De belangrijkste onderwerpen hierbij zijn:

- of het goed gaat met het kind;
- schoolprestaties;
- contact tussen ex-partner en kind;
- contact tussen stiefouder en kind (uiteraard alleen in de stiefgezinnen).

Bij de gescheiden ouders valt op dat weekendouders de meeste zorgen hebben, terwijl co-ouders juist het vaakst geen zorgen over de kinderen hebben.

De stiefouder speelt in 80% van de stiefgezinnen een rol in de opvoeding. Die rol kan soms klein zijn (ondersteunend), maar is in bijna de helft van de gevallen een rol als volwaardige mede-opvoeder. Het stellen van regels en grenzen door de stiefouder blijkt vaak lastig. Ook de uitwonende ouder kan het soms moeilijk vinden dat de stiefouder een rol speelt in de opvoeding. Echter, 96% van de kinderen in stiefgezinnen heeft contact met de uitwonende ouder; dat is meer dan bij gescheiden eenoudergezinnen, en het contact wordt door de ouders ook als beter beoordeeld.

Informatie en hulp zoeken

39% van de gescheiden ouders zoekt geen informatie of hulp. Bij de stiefgezinnen geldt dat voor bijna de helft van de ouders.

Informatie wordt vooral gevonden op internet, bij familie en vrienden, en in boeken en folders. Daarna komen de professionals: advocaten, school, huisarts, maatschappelijk werk, pedagoog of psycholoog, en Bureau Jeugdzorg.

Hulp wordt vooral gevonden bij familie en vrienden, maatschappelijk werk, pedagoog of psycholoog, internet, en huisarts en de school.

Specifieke informatie over stiefgezinnen kunnen ouders lang niet altijd vinden.

Conflicten tussen ouders na scheiding

Er zijn steeds meer kinderen die na scheiding contact met beide ouders hebben. Juridisch is het tegenwoordig de hoofdregel dat beide ouders gezag over de kinderen houden. Er is maatschappelijk een breed draagvlak voor de gedachte dat na scheiding beide ouders, zoveel mogelijk in overleg, gezamenlijk verantwoordelijkheid voor de kinderen dragen.

Deze ontwikkeling heeft echter zijn prijs; het aantal ruzies tussen gescheiden ouders is toegenomen, waarschijnlijk juist doordat ouders veel met elkaar te maken blijven hebben. Het blijkt voor veel ouders niet makkelijk te zijn om na scheiding harmonieus de verantwoordelijkheid voor de kinderen samen in te vullen. De conflicten tussen ouders (voorafgaand aan de scheiding én daarna) zijn een belangrijke

oorzaak voor het feit dat kinderen van gescheiden ouders vaker problemen hebben dan andere kinderen.

In sommige gevallen gaan de conflicten zo ver dat er sprake is van geweld, ook na de scheiding. Het kan niet anders of in deze gevallen is het gezamenlijk opvoeden na scheiding extra problematisch.

AANBEVELINGEN EN TIPS VOOR CJG'S

Laagdrempeilig informatiepunt

Ouders blijken behoefte te hebben aan een laagdrempelig informatiepunt. Dat kan een CJG bieden. Ouders willen een centraal punt waar zij naar binnen kunnen stappen met elke vraag rond opvoeding. Het gaat daarbij vooral om dagelijkse problemen, zowel van praktische als meer emotionele aard. Aandachtspunt uit het onderzoek van E-Quality is dat ouders huiverig zijn voor teveel bemoeienis van de overheid. Zij willen graag 'tijdelijk' advies krijgen, zonder dat dit geregistreerd wordt. Registratie roept bij hen het gevoel op dat zij later ongewenst geconfronteerd zouden kunnen worden met vragen die in het verleden speelden. Het is daarom zinvol om als CJG duidelijk te maken wat wel en niet geregistreerd wordt, en bijvoorbeeld het dossier ter inzage te geven zodat ouders hiervoor geen onnodige angst hoeven te hebben.

Serius nemen

Ouders willen niet het gevoel krijgen dat hun probleem gebagatelliseerd wordt. Maar ouders willen ook niet dat de professionals hun kind –of de opvoedsituatie- bestempelen als afwijkend. De oplossing is uiteraard niet dat professionals de ouders naar de mond moeten praten, om ze vooral niet af te schrikken. Maar het is wel belangrijk om rekening te houden met de beleving van de ouders en deze beleving ook serieus te nemen. Dat geldt zeker in de richting van de overgrote meerderheid van de ouders, waarbij de opvoeding in het algemeen goed loopt – met slechts af en toe wat concrete zorgen of vragen. Het aanbod aan opvoedingsondersteuning (informatie, advies, en licht pedagogische hulp) zal het best aanslaan bij de ouders als het echt ondersteunend is aan de ervaringen en beleving van de ouders zelf.

Positieve toon

E-Quality pleit er op basis van haar onderzoek voor om uit te dragen dat het met de opvoeding in het algemeen goed gaat, en dat het hebben van vragen daarbij normaal is. Ouders willen serieus genomen worden in hun capaciteiten als opvoeder.

Deze positieve toon is een extra aandachtspunt ten aanzien van alleenstaande ouders en stiefgezinnen. Deze gezinnen krijgen vaak te maken met vragen of opmerkingen uit hun omgeving, en kunnen het gevoel hebben dat zij zich extra moeten bewijzen. Dit zou ertoe kunnen leiden dat zij hun eventuele vragen of zorgen minder snel bij een CJG op tafel leggen; zij willen niet in een hoek gezet worden als probleemgezin.

Rekening houden met diversiteit

Gezinnen verschillen naar omvang, samenstelling, etnische achtergrond, voorgeschiedenis, leeftijden, taakverdeling tussen de ouders, opvattingen over opvoeding, en nog veel meer kenmerken. In deze factsheet hebben we cijfers gegeven voor een aantal van deze kenmerken, omdat dat relevant kan zijn voor het aanbod van een CJG.

Daarmee is niet gezegd dat alle eenoudergezinnen, of alle gezinnen met een Turkse achtergrond, eenzelfde aanbod willen. Misschien heeft mevrouw X helemaal geen behoefte aan uitwisseling met andere gescheiden moeders, maar aan uitwisseling met andere ouders van lastig etende kinderen. Toch is het belangrijk bij het aanbod na te denken over de diversiteit van de huidige gezinnen. Het feit dat niet alle ouders van lastig etende kinderen deel uitmaken van een 'standaard' gezin (met twee autochtone ouders waarvan de vader fulltime werkt en de moeder halve dagen) heeft bijvoorbeeld gevolgen voor hoe een cursus over eetgedrag het beste aangeprezen kan worden, en voor de tijdstippen waarop de cursus kan worden gegeven. Het kan ook gevolgen hebben voor de inhoud van de cursus; zijn de begeleiders zich bewust van verschillende culturele opvattingen en tradities over opvoeden en over eten?

Onderlinge uitwisseling

Ouders vinden het prettig om ervaringen uit te wisselen met andere ouders. Dat gebeurt bijvoorbeeld op internet, maar het kan ook in de vorm van praatgroepen of cursussen. Het CJG kan hier een ondersteunende rol in spelen. Het verdient de voorkeur deze ontmoetingen te laten plaatsvinden op laagdrempelige locaties, bijvoorbeeld in een school, buurthuis, of bibliotheek.

Arbeid en zorg

Uit de onderzoeken blijkt dat veel ouders vragen hebben over het combineren van arbeid en zorg: hoe regel ik het allemaal in praktijk, en hoe zorg ik dat mijn kind geen aandacht tekort komt? Het is aan te bevelen dat CJG's een aanbod ontwikkelen om ouders hierbij te ondersteunen. Daarbij kunnen zowel praktische adviezen als opvoedkundige onderwerpen aan bod komen. Het is belangrijk om dit aanbod zeker ook op vaders te richten, en vaders én moeders bewust te maken van mogelijkheden om taken anders te verdelen.

Opvoedingsondersteuning na scheiding

Veel kinderen maken een scheiding van hun ouders mee, en de meeste van die ouders hebben vervolgens wel eens vragen en zorgen rond de opvoeding. Het is daarom zinvol om als CJG een aanbod te hebben voor opvoedingsondersteuning na scheiding. Belangrijk onderwerp daarbij is het beperken van de conflicten tussen de ouders; deze conflicten zijn immers voor kinderen na scheiding het belangrijkste probleem. Daarbij is het goed als hulpverleners zich de vraag stellen of er sprake kan zijn van geweld (in het verleden, of nog voortdurend) tussen de partners. Dit is uiteraard maar in een minderheid van de situaties zo, maar toch in een substantieel percentage. Deze gevallen vragen om speciale aandacht.

Na scheiding vaak twee gezinnen

Meer dan vroeger kiezen ouders ervoor om na een scheiding hun kinderen samen te blijven opvoeden; soms in co-ouderschap, maar meestal op een andere manier. Voor een CJG is het van belang om aandacht te hebben voor de rijke schakering aan opvoedsituaties na scheiding. De ouder waar het kind niet woont is vaak wel mede-opvoeder, en kan dus ook behoefte hebben aan opvoedingsondersteuning. Uit het onderzoek Nieuwe Gezinnen bleek dat weekend-ouders zelfs de meeste zorgen hebben over hun kinderen. Het aanbod moet dus niet alleen worden afgestemd op ouders waar het kind staat ingeschreven.

Ook is het belangrijk om als gemeente de kwantitatieve behoefte aan opvoedingsondersteuning niet alleen in te schatten aan de hand van gegevens van de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA-gegevens), want dan blijven de ouders waar het kind niet staat ingeschreven buiten beeld.

Stiefgezinnen

Stiefgezinnen hebben specifieke vragen. Zij hebben behoefte aan uitwisseling met andere ouders in stiefgezinnen. Het zou dus goed zijn als een CJG hierin zou voorzien, door bijvoorbeeld praatgroepen, ontmoetingsavonden, of cursussen voor stiefgezinnen te organiseren.

Etnische minderheden

Het is belangrijk om aandacht te besteden aan specifieke opvoedingsvragen van ouders uit etnische minderheidsgroepen. Opvoeden tussen twee culturen levert soms vragen op. Bij de opvoedingsondersteuning aan etnische minderheden is het goed om de grote diversiteit binnen deze categorie te zien, waaronder het verschil tussen eerste en tweede generatie migranten. Het is belangrijk dat de medewerkers van een CJG op dit punt over deskundigheid beschikken, en dat er ook in de personeelssamenstelling sprake is van diversiteit.

Openingstijden

Een CJG dat zoveel mogelijk ouders wil bereiken, doet er goed aan niet alleen open te zijn tijdens kantoortijden. Er zijn immers veel tweeoudergezinnen waarvan beide ouders werken, en er zijn veel eenoudergezinnen waarvan de ouder (fulltime) werkt. Die gezinnen hebben behoefte aan aanbod na kantoortijd of in het weekend. Voor andere gezinnen geldt dat vaak alleen de moeder binnen kantoortijden in de gelegenheid zou zijn een CJG te bezoeken, terwijl het goed is als het CJG ook vaders bereikt.

Financieel en juridisch advies

Bij opvoedingsondersteuning denkt men meestal vooral aan pedagogische hulp en advies. Veel ouders hebben echter ook behoefte aan financieel en juridisch advies. Na een echtscheiding of de vorming van een stiefgezin staan geldzaken zelfs bovenaan het lijstje zorgen en vragen.

Het kan voor een CJG te overwegen zijn om hierin te voorzien, bijvoorbeeld door een spreekuur van de sociaal raadsliden in het CJG te laten plaatsvinden, of er kunnen medewerkers met een opleiding sociaal-juridische dienstverlening in dienst worden genomen. Een dergelijke service past binnen de informatie- en adviesfunctie van het CJG, en kan veel bijdragen aan een beter functioneren van gezinnen. Financiële problemen kunnen ouders erg in beslag nemen, en armoede is een belangrijke risicofactor voor het slecht functioneren van kinderen. Ook kan het bieden van dit soort praktische hulp de drempel verlagen om met meer inhoudelijke opvoedvragen naar het CJG te komen.

Lokaal onderzoek

De gegevens in deze factsheet zijn landelijke gegevens. Per gemeente, regio, of wijk kan de doelgroep anders zijn samengesteld, of andere behoeftes hebben. Het is nuttig om hiernaar onderzoek te laten doen, bijvoorbeeld door E-Quality.

BRONNEN

Deze factsheet is vooral gebaseerd op drie recente onderzoeken van E-Quality:

- Boekhoorn, P. en De Jong, T. (2008). *Gezinnen van de Toekomst. Cijfers en trends*. Den Haag: E-Quality.
- Van Egten, C., Zeijl, E., De Hoog, S., Nankoe, C., en Petronia, E. (2008). *Opvoeding en Opvoedingsondersteuning. Gezinnen van de toekomst*. Den Haag: E-Quality.
- Clement, C., Van Egten, C., en De Hoog, S. (2008). *Nieuwe gezinnen. Scheidingen en de vorming van stiefgezinnen*. Den Haag: E-Quality.

Daarnaast is gebruik gemaakt van:

- Dijk, M. van, en Prinsen, B. (2009). *Handreiking Opvoedingsondersteuning in het Centrum voor Jeugd en Gezin*. Utrecht: NJi.
- De Jong, T. (2008). Twee maal vier, in *E-Quality Matters* nr. 4, december 2008.
- Ministerie voor Jeugd en Gezin (2008). *Voortgangsrapportage Centra voor Jeugd en Gezin*, 7 november 2008.
- Ministerie voor Jeugd en Gezin, website www.samenwerkenvoordejeugd.nl.
- Zeijl, E., Corne, M., Wiefferink, K., Keuzenkamp S. & Reijneveld, M. (2005). *Kinderen in Nederland*. Den Haag: SCP.